

НЕОАНГЛІЦИЗМИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРНІЙ МОВІ

NEO-ANGLICISM IN MODERN UKRAINIAN LITERARY LANGUAGE

Стадній А.С.,

orcid.org/0000-0002-7125-5970

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри мовознавства

Вінницького національного технічного університету

Зозуля І.Є.,

orcid.org/0000-0002-1496-6143

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри мовознавства

Вінницького національного технічного університету

У науковій розвідці досліджено нову іншомовну лексику англійського походження. Визначено різні причини входження запозичень у сучасну українську літературну мову, серед яких основними є: глобалізація суспільства, співробітництво з іноземними державами, міжкультурна комунікація, бажання слідувати моді, престижність іноземної мови, прагнення зацікавити адресата мовлення й вплинути на нього. З'ясовано стилістичну роль англійських запозичень, які у мові-реципієнті називають нові поняття, предмети, явища, що не мали раніше номінації. Англійські запозичення в українськомовних текстах урізноманітнюють мовлення, роблять його яскравим та стилістично забарвленим. Уживання запозичень сприяє лаконізму висловлювання й мовній економії. Представники різних вікових і соціальних груп використовують англійські запозичення, які є засобами інформування та впливу на адресата, оскільки чимало нових іншомовних запозичень містять оцінку в денотативному компоненті значення.

Визначено, що неоанглійські запозичення переважно є варваризмами, оскільки не належать до складу сучасної української літературної мови та ще не засвоєні мовою-реципієнтом. У роботі з'ясовано лексико-тематичну спрямованість англійських запозичень: наукові й технічні поняття; лексеми, які використовують у сферах політики, бізнесу; слова, що вживають у щоденному житті; лексика зі сфери реклами; спортивна термінологія. Схарактеризовано семантичні особливості англійських запозичень.

Проаналізовано процеси адаптації англійських запозичень у українській мові. Нові англійські запозичення відтворюють як графічними засобами іншої мови - латиницею, так і кирилицею. Іншомовна лексика є основою для творення нових слів. У перспективі нові англійські запозичення можуть перейти в розряд загальноживаної лексики, значення яких кодифікуються в словниках, функціонувати лише в певних стилях мовлення або зникнути. Встановлено, що активне проникнення чужомовних елементів становить загрозу для мови-реципієнта.

Ключові слова: неоанглійські запозичення, мова-джерело, мова-реципієнт, сучасна українська літературна мова, варваризми, запозичення.

New foreign language vocabulary of English origin has been studied in scientific research. Various reasons for borrowing in the modern Ukrainian literary language have been identified, the main ones being: globalization of society, cooperation with foreign countries, intercultural communication, desire to follow fashion, prestige of a foreign language, desire to involve and influence the addressee of speech. The stylistic role of English borrowings has been clarified, which in the recipient language name new concepts, objects, phenomena that did not have a nomination before.

Anglicisms in Ukrainian-language texts diversify speech, make it bright and stylistically colored. The use of borrowings contributes to the conciseness of speech and language economy. Representatives of different age and social groups use anglicisms, which are a means of informing and influencing the addressee, as many new foreign borrowings contain evaluation in the denotative component of meaning.

It has been determined that neo-anglicisms are mostly barbarisms, as they do not belong to the modern Ukrainian literary language and have not yet been mastered by the recipient language. The lexical and thematic orientation of English borrowings is clarified in the work: scientific and technical concepts; tokens used in the fields of politics, business; words used in everyday life; vocabulary in the field of advertising; sports terminology. The semantic features of anglicisms are characterized.

The processes of adaptation of anglicisms in the Ukrainian language are analyzed. New English borrowings are reproduced both by graphic means of another language - Latin and Cyrillic. Foreign language vocabulary is the basis for creating new words. In the long run, new anglicisms may move into the category of common vocabulary, the meaning of which is codified in dictionaries, function only in certain styles of speech or disappear. It is established that the active penetration of foreign language elements poses a threat to the recipient language.

Key words: neo-anglicisms, source language, recipient language, modern Ukrainian literary language, barbarisms, borrowing.

Мова – це жива система, яка внаслідок євроінтеграції та різних соціально-економічних процесів зазнає динамічних змін та інтенсивно роз-

вивається. Спостерігаємо активізацію процесів запозичень лексики. Близько 10 % словникового складу сучасної української літературної мови

становлять слова іншомовного походження. Глобалізація, відкритість кордонів, розвиток інформаційних технологій, інтернаціоналізація науки спонукають українців вивчати міжнародну мову спілкування – англійську. На початку ХХІ століття відзначаємо домінування саме англійських запозичень, до яких ставляться неоднозначно, тому вивчення запозиченої лексики було й залишається актуальним у наш час.

Аналіз наукових досліджень з проблематики. Проблеми вивчення іншомовних слів присвятили свої розвідки В. Виноградов, М. Брицин, Л. Баранникова, Б. Головін, О. Стишов та інші. Причини запозичень, етапи та ступені адаптації, тенденції засвоєння іншомовних слів, особливості використання досліджували Л. Архипенко, Г. Зимовець, Л. Кислюк, Р. Синицина та інші.

Ф. Бацевич, І. Дзюба, Л. Кислюк, О. Стишов, В. Радчук, О. Чередниченко вивчали особливості запозичення й функціонування слів з англійської мови. Проте нові англомовні запозичення не були предметом дослідження.

Метою дослідження є визначення причин вживання в українській літературній мові, етапи засвоєння, особливості функціонування нових англіцизмів. Для досягнення поставленої мети потрібно розв'язати наступні завдання: 1) з'ясувати причини запозичення слів з інших мов; 2) проаналізувати процес адаптації мовних запозичень; 3) визначити мовний статус неоангліцизмів; 4) схарактеризувати групи неоангліцизмів.

Термін «англіцизми» називає «слова чи мовні звороти будь-якої мови, запозичені з англійської, або створені за їх прикладом слова чи словосполучення» [1, с. 75]. Неоангліцизми – це нові англомовні запозичення.

Основними причинами англомовних запозичень є відсутність у мові номінації для нових понять, предметів, дій, процесів, проте вони матеріалізувалися в англійській мові й отримали там назву. Розширення нормативних меж дозволяє мовцям уживати чужомовну лексику в різних сферах суспільної діяльності. Використання іншомовних слів зумовлене прагненням виділитися за допомогою мовлення, продемонструвати оточенню інтелект і знання іноземної мови: *Гайд можна кілька разів оплачувати* (із соціальних мереж); *Інсайти – це тонкі деталі в нашій поведінці, про які ми далеко не завжди хочемо говорити* (з інтернету); *Як без стресу перейти на фриланс, поки в тебе є основна робота?* (із соціальних мереж). Данина моді на все іноземне, інтерес до життя й культури інших народів, особливо в молоді, яка здобуває освіту

в закордонних навчальних закладах, співпрацює з іноземними партнерами, багато подорожує, спонукають використовувати запозичені елементи.

Спостерігаємо бажання комунікантів скоротити багатослівний вислів одним іншомовним словом з метою мовної економії, наприклад: *дедлайн* «кінцевий термін»; *акаунт* «обліковий запис»; *фідбек* «зворотний зв'язок»; *лайфхак* – складне слово, яке називає «корисну пораду, що допомагає розв'язати проблеми». Іноді саме іншомовні слова точніше передають значення й смисловий відтінок понять, які характеризують предмети чи явища, оскільки містять сему, що конкретизує: *селфі* «автопортрет, зроблений за допомогою камери смартфона, фотоапарата, веб-камери»; *хейтер* – «людина, котра відчуває ненависть, ворожість до когось або чогось»; *інфлюенсер* «людина, думка якої важлива для певної групи людей». На думку П. Селігея, «чуже слово однозначне, його семантика більш конкретна й чіткіше окреслена, воно деталізує наявне поняття, вносить новий смисловий відтінок, який важко чи неможливо передати питомим аналогом» [8, с. 8].

Мовці свідомо чи несвідомо віддають перевагу неоангліцизмам, які привертають увагу адресатів, відображають ставлення до повідомлення та певну оцінку: *Не впевнена, чи варто писати про щось релаксне, якщо протягом останніх місяців посварилися найстійкіші* (День, 2019, № 72 – 73). *«Факани – це прекрасно»: чого людей навчили помилки в 2018* (з інтернету). *Я зараз на тій стадії, коли є якесь відчуження від подій. Не читаю новини, про найгірше дізнаюся від краша, роблю все, аби жити звичним життям* (із соціальних мереж). У загальних назвах *релаксний, факан, краш* визначаємо амбівалентну (позитивно-негативну) раціональну оцінку (у денотативному компоненті значення),

За ступенем освоєння чужомовну лексику поділяють на дві групи: 1) запозичені слова – іншомовні слова, засвоєні мовою; 2) власне іншомовні слова – лексеми, що повністю не засвоєні мовою, зберігають ознаки мови-джерела [9, с. 3]. Є. Карпіловська виокремлює адаптовані та неадаптовані слова іншомовного походження (5, с. 4).

Більшість лінгвістів (Н. Клименко, Є. Карпіловська, Л. Кислюк, Л. Крисін, Т. Новікова) поділяють іншомовну лексику за ступенем засвоєння на такі групи: іншомовні вкраплення, варваризми, запозичення. Іншомовними вкрапленнями називають слова, словосполучення, які не засвоєні мовою-реципієнтом та зберігають усі ознаки мови-джерела; їх у мовленні вживають білінгви. Варваризми – запозичені мовні одиниці, що на

письмі відтворюють і англійською, і українською графікою, які вживають білінгви та монолінгви. Запозичення засвоєні системою мови [6, с. 12].

Слова іншомовного походження, тобто ті, які зберігають чужорідні фонетичні, морфологічні особливості, поділяють на варваризми, інтернаціоналізми, екзотизми [7, с. 130].

У мовознавстві виокремлюють чотири види адаптації чужомовних слів до мови-реципієнта: фонетична – пристосування слова до звукової системи й наголосу, графічна – написання відповідно до орфографічних норм, морфологічна – відповідність граматичним правилам, семантична – пристосування до лексичної системи української мови.

Спостерігаємо зловживання іншомовними словами, які кваліфікуємо як варваризми – слова, що зберігають ознаки мови-першоджерела, але пристосувалися до фонетичних, графічних, орфографічних, морфологічних норм української мови. За визначенням А. В. Волкова, варваризми – це слова або елементи слова, звороти або синтаксичні конструкції, які запозичені, але не вкорінені в мові-реципієнті, а тому сприймаються як такі, що порушують мовні норми [2].

Англіцизми, які активно функціонують у сучасній українській літературній мові, поділяємо на такі лексико-семантичні групи: 1) наукові й технічні поняття, які точно й лаконічно називають предмети, явища, наприклад: *прайвезі* – «правова категорія, що називає недоторканність приватного життя», *рендер* – «це процес створення фінального зображення або послідовності із зображень на основі двовимірних або тривимірних даних»; *аутсорсинг* – «передача компанією частини її завдань або процесів стороннім виконавцям на умовах субпідряду»; *інсайт* – «прозріння, несподіване усвідомлення певної інформації чи досвіду»; *газлайтинг* – «форма психологічного насильства, за якої маніпулятор, газлайтер змушує жертву сумніватися у своїй адекватності, знецінює успіхи, здобутки, емоції»; *диджиталізація* – «упровадження цифрових технологій у суспільне життя». На сучасному етапі розвитку науки більшість досліджень у світі публікують саме англійською мовою. 2) лексеми, які використовують у сфері політики, бізнесу: *трейдинг* – «процес отримання прибутку на фінансових ринках»; *ф'ючерс* – «різновид контракту, що забезпечує право купити або продати конкретний актив чи цінний папір за узгодженою ціною у визначений час»; *франчайзинг* – «це форма співпраці між юридично та фінансово незалежними сторонами, у межах якої одна сторона, що володіє успішним бізне-

сом, торговою маркою, дозволяє іншій стороні використовувати цю систему на певних умовах»; 3) щоденне життя: *апליкейшн* – «застосунок» *челендж* – «виклик собі, подолання труднощів» *мастрід* – складне слово, що означає «обов'язковий до прочитання»; *лайк* – «вподобайка»; *стрімер* – особа, яка проводить аудіо-/відеотрансляцію подій у режимі реального часу; *едукатор* – «наставник, учитель»; *факап* – «програш, невдача»; *сабж* – «тема обговорення, дискусії»; 4) реклама: *PR*, *копірайтер* – «фахівець з написання рекламних текстів», *тизер* – «рекламне повідомлення у формі загадки, що містить певну інформацію про продукт, але не називає рекламований товар»; *офер* – «комерційна пропозиція, що вказує на переваги товару чи послуги для аудиторії»; *хайп* – аббревіатура, що позначає «агресивну і нав'язливу рекламу з метою обману, галас; прибутковий і ризикований інвестиційний проект»; 5) спорт: *страйкбол* – «спортивна командна гра, яка є мирною імітацією справжніх воєнних дій», *сноутюбінг* – «катання на надувних санках», *джампер* – «пристосування для стрибків і акробатичних трюків», *сноубайк* – «комбінація мотоцикла зі снігоходом, у якого замість коліс лижі».

Дискусійним залишається питання щодо статусу варваризмів у системі сучасної української літературної мови. Одні вважають варваризми ще не засвоєною лексикою української мови, інші переконані, що це одиниці чужої мови. У мові існують українські відповідники цих слів, мовці їх сприймають як запозичені.

Функціонують лексеми англо-американського походження, які в сучасній українській літературній мові відтворюють: 1) латиницею – на першому етапі в текстах відтворюють оригінальну назву графічною системою мови-першоджерела відповідно до орфографічних правил англійської: *USB*, *skill*, *meeting*, *skype*, *nice*, *lol*, *cool*, *what*, *sure*; 2) транслітеровані (відбиття графічної форми його прототипу в мові-джерелі, часто використовують для власних назв) англіцизми механічно відтворюють українською графікою – кирилицею, нехтуючи звуковою точністю адаптованого слова, крім того, відбувається лексико-семантична адаптація слова: *android* – *андроїд*, *bag* – *баг*, *benefit* – *бенефіт*, *development* – *девелопмент*, *developer* – *девелопер*, *content* – *контент*, *level* – *левел*, *link* – *лінк*, *spam* – *спам*; 3) транскрибовані англійські одиниці, у яких фонетичне звучання відтворене за допомогою графічної системи мови-реципієнта: *лайк*, *коучсерфінг*, *репостити*, *імейл*. Транскрибування – відображення звукової форми в мові-джерелі. Переважають

в українській мові слова, написані кирилицею, оскільки відтворені в такий спосіб слова мовцям легше писати й читати.

Запозичені англіцизми, які засвоєні мовою, використовують для творення похідних слів, здебільшого дієслів, пристосовуючи запозичення до норм літературної мови: *клік* – *клікати*, *гуґл* – *гуґлити*, *лайк* – *лайкати*, *скрол* – *скролити*, *хайп* – *хайпити*, *донат* – *донатити*, *теґ* – *теґати*. Активно функціонують слова-композиції, у яких один іншомовний компонент оформлений латиницею, а інший – кирилицею: *IT-трафік*, *IT-сфера*, *VIP-місця*, *VIP-персони*, *IT-аутсорсинг*, *luxury-бренд*, *luxury-одяг*. Отже, виявляють словотворчу активність такі елементи, як: *IT*, *VIP*, *luxury*.

Нові англомовні лексеми вживають насамперед у газетно-журнальних, рекламних текстах, в інтернет-дописах, у побутовому мовленні, у яких кодують інформацію, встановлюючи зв'язок між цільовою аудиторією і предметами, з якими асоціюється певне слово.

Неоангліцизми зберігають звукову й граматичну форму мови-джерела та неадаптовані до системи української мови. У перспективі такі іншомовні запозичення можуть: 1) залишитися сленговим словом; 2) стати надбанням широкого кола мовців і ввійти до складу сучасної української літературної мови та кодифікуватися в словниках; 3) зникнути. Дослідниця О. Гурко стверджує: «Чимало слів не встигають адаптуватися в українській мові та або виходять з ужитку непомітно, або залишаються у своїй первинній формі» [3, с. 17]

З одного боку, процес запозичення лексики необхідний і сприяє розширенню словникового запасу, оскільки іншомовні слова називають нові явища й предмети, які не мають українських відповідників, сприяють мовній економії, збагачують експресивні та стилістичні засоби вираження. З другого боку, має негативний вплив на розвиток української мови: мода на запозичення спричинює засилля англіцизмів, які позбавляють мову унікальності, витісняють питомі слова, засмічують та роблять її незрозумілою для людей, котрі не володіють англійською. Уповільнюють

процес виникнення власне української лексики, сприяють переходу з активного вжитку в пасивний споконвічно українських лексем.

Часто виникають труднощі щодо правильного написання слів іншомовного походження: оскільки лексема ще не засвоєна мовою-реципієнтом, трапляється варіативне написання. У мовознавстві прийняті два підходи до письмового оформлення чужомовних запозичень: об'єктивний – дозволяє зафіксувати всі узуальні варіанти; нормативний – написання англіцизмів згідно з нормами сучасної української літературної мови без варіантів. Наприклад, у лексемах *фриланс*, *тимлідер*, *стрім*, *диджиталізація*, *стикер*, *скриншот*, *ритейлер* пишуть -и відповідно до правила «дев'ятки» - у загальних назвах після літер д, т, з (дз), с, ц, ж (дж), ч, ш, р перед наступним приголосним (крім й). Перед голосними, -й, у кінці слова пишуть -і: *тріуф*, *рієлтор*, *тьюторіал*, *фрі* та інші.

С. Караванський стверджує, що процеси запозичень «не зовсім добре впливають на розвиток української мови, нівелюють її індивідуально-національні риси, знижують виражальні та естетичні якості. Насамперед, викликає стурбованість процес тотального заміщення української мови англійськими словами, це при тому, що існують українські назви для передачі відповідних понять...» [4, с. 72–73].

Отже, в останні десятиліття спостерігаємо інтенсивний вплив англіцизмів на українську мову, зумовлений глобалізацією світових процесів в економіці, науці, інформаційному просторі, культурі, білінгвізмом населення та престижем цієї іноземної мови. Процес асиміляції чужомовної лексики передбачає адаптацію до звукової системи, до правил словотвору та лексичної сполучуваності слів. Одні неоангліцизми позначають нові для українців реалії, поняття, явища, інші стають синонімами до власне українських слів, що вже функціонують у мові. Уживання варваризмів негативно впливає на чистоту української мови, тому варто вмотивовано вживати чужомовну лексику. Проте мова як досконала система спроможна до саморегулювання і самовдосконалення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Англійські слова в українській мові. Сучасна українська літературна мова. Лексика і фразеологія. К. : Наукова думка, 1973. С. 75.
2. Волков А. В. Лексикон загального та порівняльного мовознавства. Варваризми та ентранжизми. *Літературне місто* (онлайн-газета). 18.10.2012.
3. Гурко О. В. Іншомовні слова у засобах масової інформації. *Лінгвістика. Лінгвокультурологія*. 2013. Т. 6. С. 9–17.
4. Караванський С. Пошук українського слова, або боротьба за національне «Я». Київ, 2001. 140 с. С. 72-7
5. Карпіловська Є. Тенденції розвитку сучасного українського лексикону: чинники стабілізації інновацій. *Українська мова*. 2007. № 4. С. 3–15.

6. Клименко Н., Карпіловська Є., Кислюк Л. Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі: монографія. К., Видавничий дім Дмитра Бураго, 2008. 336 с.

7. Рудакова Т. М. Принципи засвоєння неозапозичень в українській літературній мові: орфографічна адаптація. Філологічні науки. 2013. Книга 1. С. 129 – 135.

8. Селігей П. О. Що нам робити із запозиченнями? Українська мова. 2007. № 3, С. 3 – 16.

9. Сучасний словник іншомовних слів: близько 20 тис. слів та словосполучень. Уклад. О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк. К.: Довіра, 2006. 789 с.

УДК 81'373.43

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.22.2.6>

НЕОЛОГІЗМИ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ЛЕКСИКИ

NEOLOGISMS OF SOCIAL AND POLITICAL VOCABULARY

Теглівець Ю.В.,

orcid.org/0000-0002-7221-7554

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри української мови

Національного університету «Львівська політехніка»

Статтю присвячено аналізу лексико-семантичних процесів творення *неологізмів* суспільно-політичної лексики. Мова як динамічна система реагує на різні суспільні обставини та історичні події. Такі процеси сприяють виникненню *неологізмів*. Актуальність дослідження інноваційної лексики зумовлена великою кількістю і частотою її вживання.

У роботі розглянуто історію дослідження інноваційної лексики, проаналізовано тлумачення поняття *неологізм* різних науковців.

Аналіз праць багатьох науковців свідчить, що в них відсутня одна думка на поняття *неологізм*. Погляди науковців збігаються у тому, що *неологізм* можна легко вирізнити з-поміж інших лексичних одиниць завдяки тим поняттям, які виникли недавно. Виокремлено основні критерії, за якими *неологізми* можна легко вирізнити з-поміж інших лексичних одиниць: 1) неологізми-синоніми до наявних у мові слів; 2) лексеми на позначення нових реалій; 3) неологізми, що розширюють семантику вихідної лексеми; 4) лексеми пасивного фонду лексики, що в певний момент стали активними, наповнивши зміст додатковим значенням.

Зібраний фактичний матеріал свідчить, що найчастіше поява суспільно-політичних *неологізмів* пов'язана зі зміною семантики наявних у мові лексем. Процес розширення семантики усталених лексем найчастіше відбувається за допомогою метафоризації або метонімізації. Це можна простежити на прикладі лексем *паляниця*, *Чорнобаївка*, *світильник*, *перелічка* тощо.

У статті продемонстровано, як явище детермінологізації сприяє розвитку нового переносного значення певного терміна. Цей процес характеризується втратою терміном асоціативних зав'язків із поняттями певної терміносистеми, розвитком нового переносного значення, розширенням можливості поєднуватися з іншими лексемами та переходом в іншу сферу функціонування. Зазначено, що найбільших змін зазнали терміни *військо*, *війна*, *фронт*, *бригада*.

Досліджуваний мовний матеріал засвідчує, що *неологізми* суспільно-політичної лексики є одним із основних джерел збагачення лексичного фонду сучасної української мови. Переосмислення семантики наявних у мові лексем відбувається за загальномовними законами, які зумовлюють появу нових значень, сферу функціонування, звуження чи розширення семантики. Продуктивність лексико-семантичного способу спричинена тенденціями розвитку сучасної української літературної мови.

Ключові слова: неологізм, семантика, словотвір, суспільно-політична лексика, лексема.

The article is devoted to the analysis of lexical and semantic processes of creation of neologisms of socio - political vocabulary. Language as a dynamic system responds to various social circumstances and historical events. Such processes contribute to the emergence of neologisms. The relevance of the study of innovative vocabulary is due to the large number and frequency of its use.

The history of research of innovative vocabulary is considered in the work, the interpretation of the concept of neologism of different scientists is analyzed.

Analysis of the works of many scholars shows that they lack a unanimous opinion on the concept of neologism. Scholars agree that neologisms can be easily distinguished from other lexical items due to concepts that have emerged recently. The main criteria by which neologisms can be easily distinguished from other lexical units are highlighted: 1) neologisms-synonyms to the words available in the language; 2) lexemes to denote new realities; 3) neologisms that expand the semantics of the original token; 4) lexemes of the passive fund of vocabulary, which at some point became active, filling the content with additional meaning.